

Pagina de titlu a ediției Sancta Colonia [= Köln], Henricus Quentell, 1492 din *Quattuor nouissima cum multis exemplis pulcherrimis* ..., aparținând lui Gerardus din Vliederveen

Pagina de titlu a ediției Basel, Officina Frobeniana, 1523 din *Erasmi Roterodami Paraphrasis in Evangelium secundum Iohannem*

Vernisajul expoziției în cauză a avut loc în data de 31 octombrie 2008 și s-a bucurat de luările de cuvânt ale lui Lukács Antal (Facultatea de Istorie, Universitatea București) și Ovidiu Cristea (Institutul de Istorie "Nicolae Iorga", București).

După închiderea expoziției (28 noiembrie), cărțile au revenit cuminti în depozitul de unde pleaseră. Începea un nou drum lung și obositor către uitare...

Șerban V. Marin

1939. Zile de pace, zile de război

Expoziția dedicată anului 1939, organizată de către Arhivele Naționale în aprilie 2009, și-a propus familiarizarea cu istoria a publicului larg într-un mod mai neconvențional. Astfel, fără a pune accent pe evenimente politice, ea a încercat să reconstituie aspecte ale societății românești interbelice ca atare. Anul 1939 a constituit momentul unei rupturi fundamentale: pe un ritm normal de viață, pe un trend de progres evident în toate domeniile, decizii politice greșite fac din anul 1939 ultimul an de normalitate, de așezare a României pe făgașul pe care evoluase în perioada interbelică. Cu riscul de a părea apologetici, am conturat profilul unei societăți românești aflată în rândul statelor civilizate ale Europei în plan social, cultural și economic, în care românii cunosc deja beneficiile modernizării, cel puțin la nivel urban.

Am încercat să scoatem la lumină documente care să reflecte realitățile sociale ale epocii, nivelul de instruire a muncitorilor, evoluția conștiinței lor civice, organizarea

în sindicate, inițiative de construire a unor cartiere muncitorești, protecția socială a văduvelor și orfanilor, cantine școlare și multe altele. Viața urbană este și ea într-o continuă evoluție, arhitecți renumiți construiesc clădiri publice nu numai în București, dar și în provincie, se edifică parcuri, se face simțită dorința de coerență arhitectonică și se înființează instituții de cultură precum muzee, pinacotecă în spații oferite de administrația locală (de exemplu, Brăila), se reglementează circulația rutieră, se fac inventare ale serviciilor de salubritate publică (Bârlad), patronii sunt obligați să își trimită săptămânal angajații la baia publică și să păstreze curățenia pe trotuare în dreptul locuințelor lor private (Râmnicu Sărat), se întreprind campanii de prevenire a epidemiilor, se dotează spitale, au loc activități ale centrelor de ocrotire a copiilor (Iași) și azilurilor de bătrâni. Timpul liber, sporturile, festivalurile și concursurile (aflate adesea sub semnul propagandei partidului regal, dar și serbări tradiționale organizate de comunitățile locale) sunt redată pe crâmpie de documente administrative, cărora am încercat să le redăm pentru public suflul original.

Producția industrială românească beneficiază de produse de excepție (locomotive Malaxa, avioane IAR), de reclame, de publicații economice de calitate ("Argus"), iar industria petrolieră este bine reprezentată în structura economiei românești. Redevențe, impozite, consilii de administrație, adunări generale ale acționarilor pot suna foarte banal tinerilor vizitatori născuți în capitalism, dar noțiunile acestea au lipsit din peisajul public peste o jumătate de veac.

Expoziția universală de la New York, al cărei comisar general a fost din partea română Dimitrie Gusti, a adus faimă și recunoaștere artei și culturii românești: Maria Tănase, Grigoraș Dinicu, alți artiști populari recrutați de Constantin Brăiloiu, sculptorii Milița Petrașcu, Corneliu Medrea, Lena Constante, Oscar Han, I. Jalea, arhitecții O. Doicescu, Gh. Cantacuzino, August Schmiedigen ș. a.

Bucureștiul epocii este o capitală europeană în permanentă schimbare, cu viața universitară de o eferescență pasionantă, în care pe lângă cercetare și studiu autentic își fac loc și dezbaterile de idei în care se aprind pasiuni politice încurajate de profesori celebri înregimentați în slujba unor ideologii la modă.

Profesorii români sunt invitați și participă la congrese și conferințe internaționale (C. Daicoviciu, Francisc Rainer, Gh. Brătianu, G. Oprescu, N. Bănescu, Al. Rosetti ș. a.), dar și la aniversarea zilei de naștere a cancelarului Adolf Hitler (din nou, Gheorghe Brătianu). Regăsim în corpul profesoral pe tinerii Grigore Moisil, Radu Vulpe, dar și reprezentanții altei generații, pe Grigore Pișculescu (Gala Galaction), Nicolae Drăganu (decedat în 1939), pe Constantin Moisil, care se pensionează de la conducerea Arhivelor Statului, omagiat printr-o mare petrecere la restaurantul "Capșa". Universitatea populară este și ea prezentă în peisaj: la "Dalles", la Vălenii de Munte. Revistele caută subvenții oferind în schimb numere speciale dedicate sponsorilor, difuzorii de presă aduc publicații străine din întreaga Europă (din Franța până la Urali).

În învățământul mediu, faptul divers semnalează: ființează comisii de cercetare a manualelor, unele școli încearcă să se autofinanțeze prin vânzarea de steme ale țării realizate de către elevi (școala primară a copiilor săraci din Arad), se propun bugete de școli, programe școlare, la Gimnaziul industrial de la Săpoca, Bacău se anunță înscrieri, ba chiar se confirmă și inutilitatea liceelor de băieți și fete de la Corabia, prin rezoluția "rămân desființate". Și candidatul Mihai de Hohenzollern-Sigmaringen susține cu succes bacalaureatul.

Pe scene și în turnee naționale promovează teatrul Ion Finteșteanu, Sică Alexandrescu, Marietta Sadova, Marioara Voiculescu.

Radioul public organizează concerte, difuzează teatru radiofonic, dar și știri și anunțuri care ne desprind de viața culturală și ne readuc mai aproape de locul în care s-a produs ruptura de atmosfera acestei *belle époque*: sfera politică.

Anul 1939 consemnează moartea a doi prim-miniștri în timpul exercitării mandatului, patriarhul Miron Cristea și Armand Călinescu, și o viață politică extrem de tensionată, cu primele alegeri parlamentare organizate după Constituția carlistă din 1938. Partidul Regal domină spațiul public cu propaganda sa, după modelul autoritarist, iar activitatea fostelor partide politice face obiectul informărilor rapoartelor poliției și jandarmeriei. Din acestea aflăm despre întâlnirea lui Maniu cu legionarii, combaterea propagandei comuniste, întâlnirile ilegale ale grupurilor de legionari, oferirea unei recompense de 150.000 de lei pentru prinderea legionarilor Horia Sima și Ilie Smultea, retragerea cetățeniei române pentru un activist comunist care s-a înscris în Brigăzile internaționale.

O altă realitate o constituie prăbușirea sistemului alianțelor regionale și încercările diplomației române de a obține garanția respectării tratatelor care, în urma înțelegerii germano-sovietice, devin inefective.

“Ultimul vals” al diplomației românești interbelice, o ultimă reuniune a Consiliului de Conducere a Înțelegerii Balcanice (februarie 1939), nu reușește să ofere promisiuni ferme de intervenție a aliaților în caz de atacare a unui stat membru. Este discutată cu ambasadorul Franței, Adrien Thierry, o revigorare a sistemului de alianțe printr-un bloc balcanic al neutrilor. Întâlnirile româno-polone, româno-iugoslave nu se pot finaliza, dincolo de vorbele frumoase din toasturi, materializându-se doar în încercarea de revitalizare măcar a relațiilor economice care ar face din statele zonei o piață mai activă.

Grigore Gafencu, ministrul Afacerilor Externe, întreprinde un turneu european incluzând Marea Britanie (diplomatul V. V. Tilea dezvăluise părții engleze presiuni economice ale Germaniei), dar și Germania, Italia, Vaticanul. La nivelul Ministerului Afacerilor Externe se urmărește cu atenție revista presei internaționale: “*Le Figaro*”, “*Le Temps*”, “*L’Information*”, “*Le Moment*”, “*Financial Times*”, dar și ziarele și revistele românești, ca “*Universul*”, “*Seara*”, “*Argus*”, “*Timpul*”.

Izbucnirea războiului mondial pune România în fața iminenței revendicărilor teritoriale, iar statul român se pregătește de război: se fac concentrări ale contingentelor de rezerviști, instructaje de protecție civilă, rechiziții. Ocuparea Poloniei de către Germania și URSS a confirmat caducitatea alianțelor regionale: singurul ajutor pe care România l-a putut oferi aliatului său atacat de cei doi coloși a fost de a primi în refugiu pe președintele polonez Ignacy Moscicki, miniștri, ofițeri și familiile acestora. Cuvântul “refugiat” începea o lungă carieră în realitatea europeană.

Expoziția încearcă să compenseze forma anostă a documentelor administrative și să reconstituie evenimentele și imagini ale societății românești și prin fotografii, afișe, publicații, reviste, hărți, caricaturi, broșuri, materiale electorale, film, timbre, monede și bancnote, obiecte care au aparținut unor personalități precum Armand Călinescu, Nicolae Iorga, D. I. Suchianu, Colette Lahovary, Victor Iamandi ș. a.

Au contribuit la realizarea expoziției Arhiva Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe, Arhiva Națională de Filme, Muzeul Național de Istorie a României, Societatea Română de Radiodifuziune, Muzeul Băncii Naționale a României, Poșta

Română (prin Muzeul Filatelic), ea desfășurându-se sub patronajul instituției prezidențiale a României și fiind deschisă în intervalul 30 aprilie-29 mai 2009.

Cu această expoziție, Arhivele Naționale au marcat o premieră, realizarea unei expoziții virtuale pe DVD și care este încă disponibilă online pe site-ul partenerului nostru, Infoideea, la adresa <http://anr.infoideea.ro/expozitia1939/>.

O altă premieră o constituie includerea unei expoziții organizate de Arhivele Naționale în “Noaptea Muzeelor” (mai 2009), ea bucurându-se de vizionare din partea publicului (preponderant de vârstă tânără) “devorator” de muzee.

Laura Dumitru

